

En obekväm sanning

Den svenska sommaren var varm och regnfattig i juli men i augusti nästan totalförstördes skörden av spannmål till följd av ihållande regn. Ändå har Sverige drabbats lindrigt jämfört med olika naturkatastrofer världen över. Naturen är i olag. Vad är det som händer. Filmen *En obekväm sanning* söker ge svar på frågan om växthuseffekten och jordens påtagliga uppvärmning.

Rekommenderad för åk 9 & gymnasiet

EN FILMHANDLEDNING AV
ANDREAS HOFFSTEN

Handling

Vi ser en flodkrök i vackert silat motljus där vattnet stilla flyter fram. Vi hör fåglar, lövgroddor och vattnets lätta porlande. Sammantaget en bild av omistliga naturvärden, men kanske inte eviga och alldeles självklara.

Snabbt klipp över till Al Gore och hans föreläsning "Global Warming Show" där den forne presidentkandidaten – hans presenterar sig med orden: "Jag heter Al Gore. Tidigare var

jag USA:s näste president." – håller ett föredrag om växthuseffekten och den globala uppvärmningen och dess konsekvenser. Filmen bygger till stora delar på just detta föredrag, detta bildspel.

Vi får se ett fotografi av jorden, det första människan såg av sitt eget klot och som fotograferades utifrån rymden under Apollo 8 färden. Det var julafton 1968. En vacker bild som andas frid och som följaktligen gick rakt in i hjärtat på människor och var en bidragande orsak till att miljörelsen fick luft under vingarna.

Och sen dess har, som vi vet, mycket hänt. Växthuseffekten, det allt varmare klimatet på jorden, börjar sätta sina spår i form av olika naturkatastrofer antingen det rör sig om extrem torka, översvämningar till följd av skyfall eller orkaner så starka att de sveper med sig allt i sin väg. Al Gore beskriver orsakerna; hur solstrålarna kommer in och värmer jorden. Och en del av strålningen strålar tillbaka ut i rymden i form av infraröd strålning. Delar av den strålningen fångas av atmosfären vilket formar den balans som skapar en behaglig tillvaro på jorden för människan att leva i. Men den tunna atmosfären förtjockas av alla luftföroreningar som hindrar de infraröda strålarna från att reflekteras upp och ut i rymden igen, hur de så att säga stannar kvar och värmer jorden så att de stora isarna på Grönland, Antarktis och Arktis smälter vilket ytterligare försvårar solens strålar från att reflekteras eftersom vattnet suger upp värmen bättre än is vilket leder

till ... Och så går det på. För att vi inte ska ha en möjlighet att missa poängen visar Al Gore en animerad film med vänliga solstrålar och arga växthusgaser.

Al Gore visar grafiska bilder av vad som hänt med mängden koldioxid i atmosfären sedan 1958. Hur stapeln går upp och ner cykliskt två gånger om året på grund av jordens lutning där det mesta av jordens landyta ligger norr om ekvatorn vilket påverkar mängden koldioxid i atmosfären. Men att denna "andning" nu kommit i otakt och stapeln bara skjuter i höjden. Al Gore berättar hur denna fråga sysselsatt honom under hela hans politiska karriär alltsedan kongressen på 1970-talet via senaten på 80-talet men att frågan är politiskt känslig i USA som är det enda av de utvecklade länderna i världen vid sidan av Australien som inte skrivit på Kyotoavtalet som just reglerar mängden koldioxidutsläpp i världen. Sen visar han en serie bilder över olika glaciärer runt om i världen idag – och så som de såg ut för 20 år sedan. Glaciärerna är mindre idag. Betydligt mindre. 40 % av världens befolkning får sitt dricksvatten från källor som har sitt ursprung i glaciärernas smältvatten, inte minst från Himalaya. Om ett halvsekel kommer dessa 40 % av jordens befolkning att stå inför en allvarlig vattenbrist på grund av glaciärernas avsmältning.

Glaciärforskare har en metod att borra i urgammal is och i borrhälen frigöra små bubblor med luft där det går att mäta mängden koldioxid så långt tillbaka som 650 000 år. Isen har lager som går att åldersbestämma på ett likartat sätt som med trädens årsringar.

Skeptikerna säger: "Allt det här är återkommande fenomen. På medeltiden hade vi en varm period." Jovisst, säger Al Gore, den syns här. Och så pekar han på en stor grafisk illustration. Och så visar han också på de olika istiderna genom årtusendena. Men mängden koldioxid har aldrig överstigit 300 ppm. Och vi ser hur mängden uppmätt koldioxid tätt följer temperaturen på jorden. Och så ser vi hur kurvan de allra senaste fem åren formligen rusar i höjden.

Så byter filmen perspektiv och Al Gore berättar historien om hur hans son var nära att förolyckas i en trafikolycka. Och hur hela tillvaron kom på ända. Och hur han omvärderade sitt liv och fördjupade sina kunskaper i jordens klimatfrågor.

Tillbaka till själva föreläsningen.

Och Al Gore visar på hur den senaste tidens värmeböljor jorden runt slagit mot människan. Att de tio varmaste åren genom tiderna alla har inträffat de senaste 14 åren. Att år 2005 var varmest av dem alla. Vi ser bilder från Europa, Indien och från New Orleans där orkanen Katrina i augusti 2005 orsakade enorma skador och dödade många. Vi lär oss förstå hur orkaner och oväder hämtar sin kraft från de uppvärmda haven och växer i styrka på sin väg in mot land. Vi får höra att även Brasilien drabbats, vilket är en omöjlighet eftersom tropiska orkaner i Sydatlanten enligt expertisen inte kan förekomma. "Naturen har sparat ur" säger någon.

Så fortsätter Al Gore sitt bildspel med exempel från hela vår gemensamma värld. Hur isbjörnarna hotas när polerna smälter, hur de stora havsströmmarna påverkar vårt liv på jorden och vi får i animerade avsnitt se effekten av vad som skulle hända om allt detta fortgår och Grönland, Arktis och Antarktis smälter i samma takt som sker idag. Hur det låglänta Holland inom tio år skulle hamna under vatten, samma sak med Pekingbukten med sina tio miljoner människor, Calcutta och Bangladesh där över 60 miljoner bor. Vidare Florida (Al Gore har av förklarliga skäl ett horn i sidan till den delstaten där ju presidentvalet 2000 avgjordes trots att Gore

fick majoriteten av folkets röster). Hur värmen även sätter balansen mellan olika djurarter ur spel, exempelvis hur mängden barkborrar ökar och förstör kolossala mängder skog. Samma sak gäller för andra ekologiska nischer.

Vi följer Al Gore på hans resor runt om i världen – han har hållit sitt "Global Warming Show" kanska tusen gånger – och hans sammanträffanden med politiker, folk från näringslivet, forskare. Alltid med samma agenda. Vad kan vi göra för att vända utvecklingen? Civilisationen och jorden har hamnat på kollisionskurs. Vi är idag 6,5 miljarder på jorden. Det ökar behovet av mat och vatten vilket sätter stor press på känsliga naturtillgångar.

Slutackordet andas ändå en försiktig optimism. Mänskligheten har tidigare rest sig och lyckats avvärja hotande naturkatastrofer och politiska kriser. Men det hastar.

Vad kan vi göra?

Det har aldrig varit så varmt på jorden som det är idag och sakta men säkert börjar det gå upp för politiker och allmänhet att boven i dramat är Människan själv. Som vi sår får vi skörda. Effekterna kan bli så omfattande att vi inte ens kan föreställa oss det kaos som skulle kunna uppstå. Kanske har vi sett filmer om världsomspännande katastrofer – men i verkligheten? Som människa har vi varit vana vid att känna att vi håller i rodret. Det är vi som är skapelsen krona, som styr utvecklingen. Men det verkligt skrämmande i det scenario som Al Gore i filmen skissar upp är att den kontrollen inte längre råder, växthuseffekten har börjat få effekter med en egen motorik, den bär på sin egen dynamik.

Al Gore berättar i filmen om hur hans storasyster dog i lungcancer på grund av rökning. Som en följd av detta slutade deras far, som både var bonde och medlem av senaten, att odla tobak på sina åkrar. Undertexten är solklar, hur vi väljer att leva våra liv alltid har en moralisk sida på så sätt att det alltid finns ett val: i strid mot eller i samklang med naturen. Vi har alla ett ansvar som handlar om att lära oss mer, skaffa kunskap, därpå efter förmåga göra något åt saken samt förstås att utgöra ett gott exempel i kraft av det vi gör.

Men att sätta stopp för växthuseffekten kräver samfälliga, globala insatser. Där kan pappersåtervinning, ekologiska produkter, ett ökat kommunalt resande och trängselskatter i de större städerna vara viktiga initiativ men som ändå utgör droppar i havet i sken av smältande polarisar. Här krävs framförallt stora internationella insatser. Här krävs att den energislukande industrialiserade världen besinnar sig. Men hur agerar den engagerade men lilla enskilda människan för att åstadkomma det? Vad är det vi som individer kan göra?

- Al Gore argumenterar vid ett tillfälle i filmen om att vi har kunskapen (författaren Mark Twain sa en gång: "Största problemet är inte vad vi inte vet utan vad vi vet säkert, men som faktiskt är fel.") och att det därför är en moralisk fråga hur pass mycket vi låter den insikten styra vårt agerande. Håller ni med? Och om ni gör det – på vilket sätt påverkar det era liv?

- Eller är människan i grunden självdestruktiv och alltför bekväm för att göra något åt saken? Vi matas dagligdags med domedagsprofetior och riskerar bli så att säga resistent. Argumentera!

- Al Gore ger vid ett tillfälle i filmen ett tydligt tjuvnyp åt den sittande presidenten George W. Bush och säger: "Är det tänk-

bart att vi bör förbereda oss på andra faror än terrorister? Vi kanske ska bry oss om andra problem också?” Håller ni med?

- Vi läser i historieläroböckerna om hur Europa kolonialiserade och förtryckte länder i Afrika och i Asien och Sydamerika. Idag är USA ensamt ansvarig för nära 25% av utsläppen av koldioxid men utgör bara 5 % av jordens befolkning. U-länderna förbrukar bara en bråkdel av den energi det rika väst gör av med. Är det så vår tids kolonialisering ser ut, att vi lägger rabarber på jordens resurser för eget välbefinnande? USA bidrar lika mycket till den globala uppvärmningen som vad hela Sydamerika, Afrika, Mellanöstern och Asien gör tillsammans. Är det rimligt?

- Al Gore gör i filmen en liknelse där han berättar om en groda som hamnar i ljummet vatten som sakta, sakta värms upp tills det blir så varmt att antingen dör grodan eller så måste någon rädda den. Människans kollektiva nervsystem liknar grodans, vi gör ingenting förrän det bränns. Behövs det en chock för att vi ska uppfatta faran? Och hur skall en sån chockeffekt se ut? Ligger problemet i att vi är så många, att var och en av oss tänker; det spelar ingen roll vad lilla jag gör i det stora hela?

- Sverige ligger i topp bland europeiska länders elförbrukning. Hur kommer det sig? Hur ser vår roll ut? Vad är vi bra respektive dåliga på i klimatfrågan? Låt eleverna testa i sin egen vardag vad olika åtgärder leder till. Som att duscha kortare en vecka, stänga av fler apparater – hur mycket spar man?

Ekonomi och politik

Vad gäller klimatfrågan så pågår en politisk, ekonomisk kamp i världen mellan olika starka intressegrupper. Där spelar olika lobbygrupper en stor roll. De som – på det kortsiktiga planet – vinner på att sakernas tillstånd är oförändrade brukar sprida en vanlig missuppfattning: det finns oenighet bland forskare om allvaret i problemet med växthuseffekten och människans skuld i ämnet. Al Gore påstår motsatsen: av 928 på måfå utvalda vetenskapliga artiklar som handlade om global uppvärmning hade noll procent en avvikande uppfattning. En annan studie gjordes av alla artiklar i populärpress i ämnet de senaste 14 åren. Där är bilden en helt annan. Cirka 50% förmedlar en bild av en oenig forskarkår. Så tvivel och du får en tvistefråga.

- Vilket ansvar har media? I diktaturer styr den politiska eliten vad media skall tycka och skriva men i demokratier ...? Det finns också en gammal journalistisk tradition som säger att redovisa alltid bägge sidors argument. Kolla med den

lokala tidningen/radiostationen om deras bevakning av miljöfrågor. Vilken bild ger de av tillståndet i världen?

- Författaren Upton Sinclair skrev: Det är svårt att få någon att begripa något – om hans lön bygger på att han inte begriper”. Vad kan vi lära av det citatet?

- En stor del av problematiken stavas ekonomi. Amerikanska politiker har svårt att agera när penningstinna industrigrupper tillhör dem som bidrar ekonomiskt till deras valkampanjer. Bilindustrin i USA är konservativ och deras bilar slukar bränsle vilket leder till ... ja, ni förstår själva. Hur bryter man den här typen av mönster? Kan eleverna hitta andra exempel på ekonomiskt politiska stötestenar?

En obekväm sanning består av 96 minuter föreläsning där Al Gore slår larm, skräms och hotar, informerar och predikar sitt evangelium om växthuseffekten. Det är demagogiskt och skickligt. Vill man förhålla sig kritisk till filmen, vilket aldrig är fel, kan man påpeka att det finns ingen i filmen som får komma till tals med en motsatt åsikt. Inga dissonanser tillåts när den fd torre och stela presidentkandidaten i filmen framställs som ganska hipp och nästan rolig.

- Tänk om filmen är ett första steg i Al Gores återslagskampanj som president - förändrar det vår tolkning av budskapet?

Filmens slutar med att Al Gore berättar om att människan trots allt har rest sig och åstadkommit förändringar. Som exempel ger han kvinnokampen i Skandinavien som sen spred sig över världen; omvärldens bidrag att störta apartheidssystemet i Sydafrika; hur jordens länder gick samman när hålet i ozonskiktet och de farliga kemikalierna avlägsnades. En förändring är alltså möjlig – även om klockan är fem i tolv. Det gäller att ta reda på så mycket som möjligt, skaffa kunskap – och sen omsätta den i handling!

Läs vidare

Det finns många webbplatser att hämta information och tips från. En är www.climatecrises.net. En annan är förstås: www.greenpeace.org Det finns förstås en uppsjö av litteratur i ämnet och många är klassiker. En ny bra bok är *Oväder* av Mark Lynas, Ordfront 2005. Svensk Filmindustri går nästan samtidigt upp med filmen *The Planet*, som till både innehåll och struktur mycket liknar *En obekväm sanning*.

Produktionsuppgifter

USA 2006

Originaltitel: *An Inconvenient Truth*

Producent: Jeff Skoll

Regi: Davis Guggenheim

Musik: Michael Brook

Tekniska uppgifter

Längd: 96 minuter

Ljud: Dolby SRD, DTS

Format: Vidfilm

Censur: Barn tillåten

Svensk premiär: 8 september 2006

Distribution

UIP, Box 9502, 102 74 Stockholm, tel 08-556 065 70, fax 08-556 065 89 www.uip.se